

Naročnina v Trstu zneso:

Za celo leto . . . 1 gold. 20 s.
Za pol leta . . . " 60 "
Za 3 mesece . . . " 30 "
(to velja tudi za tržaško okoličje.)

Za druge kraje s pošto:

Za celo leto . . . 1 gold. 60 s.
Za pol leta . . . " 30 "
Za 3 mesece . . . " 15 "
(najhujši razloček med tim in med programom izvira iz neke pomote.)

ILIRSKI PRIMORJAN

podučiven in omikaven list za slovensko ljudstvo.

Hvalo zasluži si vsò, kdor druži koristno sè sládkim (Hor.).

Naročnina naj seure ništvu naprej plačeva, in te v gosp. Kozlerjevi hiši „nella Drogheria Angeli in Piazza delle legna št. 1“ v Trstu (Trieste). Tam se bodo tudi oddajale vse pisma. — Sicer ta list se bo tudi prodajal (vsa natis po 5 soldov) v tobakarnicah nasproti Pošte, blizo „Chiozza“ in „al Ponte della Fabbra“.

Leto 1866.

Pri sv. Ivanu v Vrdèli, 1. novembra.

Štev. 21.

Št. 21 našega lista izide 18. novembra.

Istrske zadeve.

I.

Kdor koli je bival v Istri, i po njej se oziral, lahko je opazil, da so ondešnji prebivalci memo družih sosednjih deželanov v splošnej omiki zelo zaostali. To ne velja samo od tistega dela Istre, ki je bil pred francozko vojno pod avstrijsko krono, temuč še bolj od onega, ki je bil pod beneškim levom. Čista resnica je, da se v tej poslednjaj pokrajini še nahaja marsikdo, ki Očenaša ne zna moliti. Beneškej vladi omika celo nič nej bila na srcu, tudi sicer se, razen Kopra nej veliko pečala za Istro: selila je v te kraje nevarno in izprideno drhal, ktera je prebivalce le kvarila. Duhovščina nej imela skoraj nikake veljave, pa je tudi nej mogla imeti, ker sama nej bila dosti vredna. Več duhovnikov poreške škofije, če tudi so bili zdravi in mladi, živelo je skoraj do denašnjega dne le na mašah, ker so bili preleni in prenemarni za delo. To je sedaj uže mnogo bolje, ker sedanji vrlji vladika ostro čuje, da noben duhovnik svojih dolžnostij ne zanemarja. Se vé da tudi on ne more vsega izboljšati, kakor želi, ker v kratkem času nej mogoče tako velikanskega dela izpejljati. Nekoliko bolje je bilo v tistih krajih, ki so bili pod cesarsko vlado in to veči del zato, ker je bila tu uže vsaj nekoliko boljša duhovščina. Sploh se lahko trdi, da je bila vsa Istra do Stadionovih časov v najtršej temi. Preblagi grof Stadion, ko je bil tukaj deželni poglavar, opazil je to precej, in ker je bil mož po božjej volji, sklenol je precej Istri pomoči, ter se tega posla prijel z vso resnobo. Pa kako je začel to? — Pojdite tija in učite se od njega vi, ki hočete osrečevati narode, pa nikdar nejste bili mej njimi; vi, ki svete dajate, in kujete zakone, pa ne poznate deželnega jezika, ni ljudskih potreb in običajev; vi, ki le po številkah prevdarjate državne in deželne dohodke in stroške, ter nakladate davke, pa se nejste nikoli dejansko prepričali, kde in kako je mogoče pokrivati potrebe, da se narodom ne naklada breme, ktero je pretežko, pod katerim ječji narodna blagost in državna moč. Predno se je Stadion prijel dela, obhodil je vso Istro, veči del peš, izpraševal je povsod gospode in kmete, kaj in kako, preiskal je sam, kolikor je le mogel; potem še le je izgovoril važno besedo: Povsod se imajo učilnice na-

praviti, v slovanskih občinah slovanske, v laških laške. Ali pri tem nej ostal, ampak omislil je precej potrebne knjige ter jih po vsej Istri v učilnice vpeljal. Ostro je ravnal s tacimi učitelji, ki so slovanskej mladini laščino v glavo ubijali, ker je vedel, da jim to nič ne koristi in da je narod mogoče le v narodnem jeziku izomikati. Ali Stadion je bival v veliko nesrečo le malo časa deželni poglavar na Primorskem. Jedva je bil poklican v Levov, pa je brzo vlada druge strune napela; vsa slovanska učilišča zatrla ter laščino in nemsščino vpeljala. Še dan denes leže v Trstu kupoma knjige, ktere je on dal za šole natisnoti, prah jih pokončava in moli jih jedó. Istrski Slovan ni imel dobre duhovščine, ni šolskega poduka, ni knjig; zato nej čudo, da je zelo zaostal v omiki. Pošiljali so se mu uredniki, ki nejso umeli njegovega jezika, trdi Lahi, veči del Lombardi in Tirolici, pa tudi Nemci. Še v denašnjih časih se nahajajo v čisto slovanskih okrajih preture, pri kterih ne zna ni prvostojnik, ni sodnik, ni aktuar slovansčine; in vendar opravljajo tako važna opravila! Da tacim možem nej lahko pospeševati ljudske blagosti, tega nej treba praviti; še bolj žalostno pa je to, da marsikteremu uredniku narodove blagosti še mar nej. Nekteri uradniki se vedejo, kakor samooblastni gospodje, kakor bi bil narod zaradi njih, ne pa oni zaradi naroda na svetu. Naj navedem tukaj le en prigodek, kako so onde še le ped nekterimi leti delale nektere uradnije. Neka pretura ukaže županu, naj nakupi semena, da se pogozdi nekoliko golega svetá. Župan ga kupi ter oznani to preturi s prošnjo, naj se mu odkaže svét. Ker je pa bila prošnja slovanski pisana, dene jo pretura ad acta. Župan čaka i čaka odgovora, čaka leto i dan zastonj, ter se potem pritoži deželnej namestnii. Okrajnemu uredu se torej ukaže, naj brez odloga reši prošnjo, ali seme zdaj nej bilo več za rabo; goli svet se nej pogozdil i stroški za seme je plačala občina. C.

Tržaško-méstne in okolične zadéve.

* Po cesarskem ukazu se prične deželni zbor v Trstu 19. t. m. kakor v drugih deželah.

* V seji mestnega starešinstva 18. pr. m. so gospodije zvedeli, da ministerstvo nej potrdilo dveh profesorjev (učiteljev) za laško gimnazijo. Vodija (direktor) g. Dr. O. Occioni, kteri se je službi odpovedal, dobil je zraven četrtletne še celoletno plačo. Tudi g. Dr. J. Occioni se je službi odpovedal.

* Cesarica Šarlota zdaj uže toliko okreva, da je bila 21. okt. pri sv. maši v grajskeji kapeli v Miramari.

* Tukajšnja deželna sodnija je list „Tempo“ ki izhaja v Benetkah, prepovedala v vsem cesarstvu, ker ga je obsodila zaradi velike izdaje, podpihovanja i. t. d.

* Vsi slovenski i tudi drugi jugo-slovanski časopisi se potezajo za to, naj se združijo vsi Slovenci v eno potično skupino. Edini Tržaški Ljudomil uže v drugo trdi, da ne bi dobro bilo, ako se Trst pridruži tej skupini. Ljudomil ima sam svoje uzroke, i pravi, da tisti, ki nej njegove menitve „ne pozna še prav, ali pa noče poznati vse okolnosti in razmere (vseh okolinosti in razmer), ki se žalibog očividno upirajo sedanjim željam naših Slovencev. V katerem jeziku, postavimo (!), bi (!) se po zaželjenem (!) združenju moralo govoriti in pisati? Morda vendar le — v nemškem! — (Posebna, strašna nesreča!)“ Tako Ljudomil. Čudom se čudimo, da bi se moralo govoriti in pisati v nemškem jeziku, ako se Trst združi s Slovenijo. Naj blagovoli Ljudomil to razjasniti.

* „Cittadino“ piše, da je v Trstu 24. oktobra velika množica v glediščnej veži (teatru) čakala laškega generala Menabrea, da ga pozdravi. General jej je pa dal vedeti, da ne pride v gledišče.

V Trstu je za kolero obolelo do 22. oktobra 704 ljudi, 400 jih je umrlo, 275 ozdravelo, 29 jih še zdravijo. V bolnišnice so sprejeli 213 oseb, izmej kterih je umrlo 127, ozdravelo 89 i 7 je še bolnih.

* Izpisanih je v tržaškem mestu 10 zdravniških služb.

* Mestna deška glavna šola ne dobi več posebnega vodija; enemu izmej učiteljev se vodstvo (direkcijon) izroči.

* 20. oktobra je priplula iz Pulja v Trst vojaška ladija „Elizabeta“. Došel jej je vojaškega ministerstva ukaz, naj nemudoma odrine v Mejiko. Najbrže za to, da pripelje sem cesarja Maksa.

* Mejikanska cesarica zavolj boleznim ne sprejema nobenih prošenj več.

* Letošnji pridelki okoli Trsta so pičili. Grozdije je bile hudo bolno i krompir je tudi zelo gnjil.

* Znani trgovec i slovanski rodoljub Risto Opuić je umrl.

* Od 1. decembra t. l. bo de izhajal v Trstu nov časopis na vladne stroške v laškem jeziku. Bode tedaj vladen časnik. Ker vlada še zdaj podpira laščino, vidi se iz tega, da stare politike na jadranskem morju nej pustila. Gleda naj, da se v nekterih letih zopet ne vname laško vprašanje na tej strani jadranskega morja. Kdor se je enkrat opekel, ne sega z roko v žrjavico, pri nas pa je to narobe. Da se laškemu vprašaniju konec stori, treba je podpirati Slovence.

* Neki tržaški in istriški klateži so pozdravili benečansko starešinstvo tako-le! „Pošiljamo vam bratovski pozdrav in upamo, da se kakor Talijani z vami kmalu zedinimo“. Le idite v obljubljeno deželo, nobeden ne bo de za vami jokal.

* Na *Kontoveli* se te dni nov poljski čuvaj postavi. Kdor hoče to službo in ima potrebne lastnosti,

naj se te dni pri županu oglasi. „Ilirskega Prim.“ bralci naj blagovolé to oznanilo mej ljudstvu razširiti.

Kaj je drugod važnega?

* Naši možije, ki vodijo politiko na Dunaji, neki delajo na to, da se prijateljska zveza sklene s francoskim cesarjem i pričakujejo od tega veliko srečo za Avstrijo. Piše se tudi, da se cesar Napoleon prizadeva napraviti zvezo s Prusijo, Danskim, Švedskim i Norveškim zoper Rusijo, Avstrija pa da ima namen staro poljsko kraljestvo zopet vstvariti. — Ako imajo vlade v resnici ta namen, uboga Evropa, koliko preliješ krvi! Zelo se pa bojimo, da je to samo past, v katero love Avstrijo, da jo pogube. Napoleon i Bismark gotovo ne nosita srca na dlani, posebno poslednji pozna Rusijo i dobro vé, da je izgubljen, ako se njej po robu postavi. Ne pošiljajo zastoj Rusi vojakov na Poljsko, ne kriče ruski časopisi zastoj zoper Avstrijo. Avstrija, bodi previdna, ne išči pomoči i zveze od starih sovražnikov, kteri so se ti takrat naj bolj prilizovali, ko so te hoteli pogubiti; ampak išči svoje moči i svoje sreče v sreči svojih narodov; da ti pa ta bode, ne čakaj več, ampak daj njim, kar od tebe uže davno željno pričakujejo, daj jim narodne pravice. Samo to te obvaruje pogube.

* Prusi mislijo oklicati v kratkem svojega kralja za nemškega cesarja.

* Dvé novi vojaški ladii delajo v Pulji. Ena dobi imé „Lisa“ s pristavkom „20. julija 1866“ (t. j. dan, ko so naši Talijane na morju zmagali), druga pa dobi imé „Helgoland“ s pristavkom „9. maja 1864“, t. j. dan, ko je naše brodovije v nemškem morju Dance potoklo.

* Prusi so nam v poslednej vojni le na tobaku škode za 891.898 gl. storili, ker so vse iz cesarskih tovaren (fabrik) uzmali.

* V preteklih dveh letih so se požari (ognji) v našem cesarstvu zelo pomnožili. Uzrok jim nej zmirrom nesreča, ampak tudi hudobija. Zavarujte torej poslopija, da ne pridete denes ali jutri na beraško palico, ker nesreča nikoli ne počiva.

* Vladika (škof) dijakovarski g. Strossmajer je podaril 50.000 gl. za vseučilišče (više šole) v Zagrebu.

* General Klam Galas je dobil od cesarja pismo, v kterem izrekuje cesar, da se je general v zadnej vojni dostojno i zvesto vedel.

* V Mejiki so obletni dan, ko je cesar Maks na prestol (tron) sedel, slovesno obhajali. Pri tej priliki je Maks rekel, da se tudi v neprijetnih i nevarnih časih pravi Habsburgec („Habsburg“ je priimek naše cesarske rodovine) ne umakne. Tudi govori, da hoče Maks prevzeti poveljstvo (komando) mejikanske vojske (armade).

* Naš cesar je ukazal dati ubogim v Berni na Moravskem, ki so v poslednej vojni trpeli, 10.000 gl. Dovolil je tudi dve gimnaziji v Brnu i v Olomucu, v kterih ima biti učilni jezik češki. Kdaj nas Slovence taka sreča doleti?